

Lublin, dnia 19 maja 2021 r.

Dr hab. Jarosław Kostrubiec, prof. UMCS
Instytut Nauk Prawnych
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgra **Szymona Niewady**

p.t.

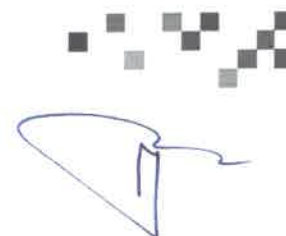
Normatywny model nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej

Lublin 2020, ss. 410

opracowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Magdaleny Pyter, prof. KUL

I. Podstawa prawna

- Art. 14 ust. 2 pkt 2 oraz art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.)
- Art. 179 ust. 2-3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.)
- § 24 ust. 2 Statutu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

- Uchwała z dnia 11 stycznia 2021 r. Rady Instytutu Nauk Prawnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

II. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Wybór przez Doktoranta tematu rozprawy doktorskiej pt. *Normatywny model nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej* uważam za trafny i godny dociekań badawczych. Jest to zagadnienie wyjątkowo aktualne, o czym mogłem przekonać się będąc recenzentem dysertacji pt. *Działania na rzecz minimalizowania przestępczości w wojsku w dobie profesjonalizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa 2020), w której Autorka wykazała, że edukacja (nauczanie) jest jednym z ważniejszych czynników stanowiących o minimalizowaniu przestępczości w Siłach Zbrojnych RP. Należy także podkreślić, że podjęty przez Doktoranta problem badawczy ma charakter interdyscyplinarny, który odnosi się w ramach dziedziny nauk społecznych nie tylko do dyscypliny nauki prawne, lecz także do nauk o bezpieczeństwie. Podejście wielopłaszczyznowe w naukach społecznych, a tym samym podejmowanie niełatwych problemów badawczych zasługuje z mojego punktu widzenia zawsze na aprobatę. Zgadzam się z twierdzeniem Doktoranta, że szkolnictwo wojskowe jest nie tylko istotnym czynnikiem stanowiącym o rozwoju współczesnej armii, lecz także decyduje o stanie obronności państwa. Stąd analiza dogmatyczna w zakresie kształcenia i funkcjonowania polskiego szkolnictwa wojskowego jest w pełni uzasadniona, tym bardziej, że w ramach uczelni wojskowych odnotowuje się stopniowy wzrost limitów przyjęć na studia. W związku z powyższym uważam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska świadczy o umiejętności dokonania przez Doktoranta wyboru naukowo ważnego przedmiotu rozważań, stanowiącego bardzo udaną próbę opracowania problemu badawczego, który jest istotny i przyczynia się do wypełnienia swoistej luki poznawczej w tym zakresie.

III. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

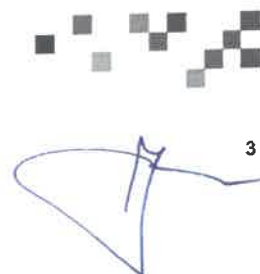
3.1. Konstrukcja rozprawy doktorskiej

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i bibliografii, w ramach której wyodrębniono akty normatywne, orzecznictwo, literaturę oraz źródła internetowe. Autor zamieścił także wykaz skrótów, co pozwoliło na uniknięcie zbędnych powtórzeń i wpłynęło na klarowność wywodów. Praca zawiera załączniki w postaci tabel (w tym opracowań własnych) i wzorów dokumentów. Wskazane elementy zostały przygotowane niezwykle starannie i stanowią cenne uzupełnienie pracy.

Wstęp zawiera wszystkie niezbędne elementy właściwe rozprawom doktorskim. Doktorant bardzo dobrze uzasadnił wybór przedmiotu swoich badań. Określił przedmiot, sformułował pytania badawcze, określił cel dysertacji (poznawczy, metodyczny i pragmatyczny) oraz wykorzystane metody. Autor zaprezentował także strukturę pracy.

Dwa pierwsze rozdziały mają w istocie charakter wprowadzający, w szczególności rozdział 1, ale moim zdaniem potrzebny, gdyż ze względu na wielowątkową naturę przedmiotu badań, Autor nie mógłby ich racjonalnie implementować do wstępu. Nie do końca przekonuje mnie tytuł rozdziału pierwszego, jednak rozumiem Doktoranta, któremu z pewnością trudno było znaleźć adekwatną sentencję do objęcia nią uwag terminologicznych, stosunku służbowego, pozycji prawa wojskowego w systemie prawnym i ogólnej charakterystyki współczesnego szkolnictwa wojskowego. Rozdział 2 stanowi refleksję na temat genezy i kierunków rozwoju polskiego szkolnictwa wojskowego w okresie od Drugiej Rzeczypospolitej do roku 1989. Autor kompetentnie korzystał w tej części pracy z metody historyczno-prawnej.

Trzy ostatnie rozdziały rozprawy mają charakter analityczny i tworzą właściwy trzon rozważań. Autor w rozdziale 3 określił status prawny i zasady funkcjonowania uczelni wojskowych oraz dokonał charakterystyki poszczególnych jednostek szkolnictwa wojskowego. W tej części pracy ujęto także nieuczelniane jednostki szkolnictwa wyższego.

Rozdział 4 stanowi szczegółową egzegezę regulacji ustawy pragmatycznej i przepisów wykonawczych ujętą w kontekście orzecznictwa i poglądów doktryny. Autor przeprowadził analizę zasad nauczania osób będących w kandydackiej służbie wojskowej, status żołnierzy zawodowych związany z pobieraniem nauki oraz będących nauczycielami akademickimi. Rozdział wieńczy rozważania odnośnie do mechanizmów pragmatycznych związanych ze zwolnieniem z zawodowej służby wojskowej.

Ostatni rozdział rozprawy dotyczy instrumentów prawnych związanych ze szkoleniem żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową w ramach zasadniczej służby wojskowej, przeszkolenia wojskowego, służby przygotowawczej, terytorialnej służby wojskowej, ćwiczeń wojskowych i okresowej służby wojskowej.

Rozprawę wieńczy zakończenie, w ramach którego Doktorant zweryfikował hipotezy badawcze i zawarł wnioski końcowe.

Ważnym walorem przyjętej przez Doktoranta struktury dysertacji jest rozpoczynanie każdego rozdziału swego rodzaju wprowadzeniem i wieńczenie każdego z nich uwagami końcowymi. Takie rozwiązanie jest niezwykle cenne, gdyż porządkuje rozważania podejmowane w toku rozprawy i pozwala na postawienie tez cząstkowych w ramach poszczególnych faz pracy badawczej. Autor wyodrębniając jednak w spisie treści dla każdego rozdziału „uwagi końcowe” nie uczynił tego w stosunku do uwag wprowadzających. Poprzedzanie każdego rozdziału pracy swego rodzaju wstępem jest jej walorem, dlatego Doktorant powinien uwzględnić ten element w spisie treści nadając mu tytuł „uwagi wprowadzające”.

Należy stwierdzić, że przyjęta przez Doktoranta konstrukcja rozprawy doktorskiej jest poprawna. Układ pracy nie budzi moich zastrzeżeń i jest adekwatny do tematu oraz celu rozprawy. Poszczególne elementy rozprawy są spójne, a narracja logiczna.

3.2. Ocena merytoryczna problemu badawczego przedstawionego w rozprawie doktorskiej

Autor rozprawy określił problem badawczy w formie pytania, „czy obowiązujące regulacje są funkcjonalne, a tym samym wystarczające i dostosowane do aktualnych i dających się przewidzieć perspektywicznych potrzeb sił zbrojnych w tym zakresie” (s. 13). Sformułowano ponadto pomocnicze pytania badawcze. W konsekwencji kluczowym obszarem naukowej eksploracji mgra Szymona Niewady stały się przepisy prawne określone w aktach powszechnie obowiązującego prawa i źródłach prawa wewnętrznego, regulujących ustrój kształcenia i doskonalenia zawodowego żołnierzy w czynnej służbie wojskowej oraz organizacja szkolnictwa wyższego w Polsce. Szkoda, że Autor nie pokusił się o ujęcie prawno-porównawcze w zakresie nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej w odniesieniu chociażby do odpowiednich rozwiązań przyjętych w wybranych państwach europejskich. Przekonała mnie jednak argumentacja Doktoranta, iż mógłby ulec zatarciu główny cel rozprawy. Z uwagi na objętość samej pracy i rozległość badanej problematyki w istocie takie ujęcie byłoby perspektywą zbyt szeroką. Niemniej jednak byłbym osobiście zainteresowany udzieleniem odpowiedzi na pytanie, jak Doktorant ocenia obowiązujący w Polsce normatywny model nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej na tle rozwiązań przyjętych w innych państwach, czy polski paradygmat nauczania żołnierzy jest tożsamy, czy raczej odbiega do typowych rozwiązań europejskich? Uważam, że takie pytanie warto sformułować w związku z twierdzeniem Doktoranta, iż „system instytucjonalnego nauczania żołnierzy w Polsce posiada własną unikalną tożsamość” (s. 355).

Główną tezę pracy jest twierdzenie, że „aktualnie obowiązujący, normatywny model nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej jest funkcjonalny, biorąc pod uwagę status prawny oraz organizację jednostek szkolnictwa wojskowego, zapewnia szereg użytecznych instrumentów prawnych służących kształceniu i doskonaleniu zawodowemu, a przez to jest dostosowany do aktualnych wyzwań związanych z profesjonalizacją i potrzebami kadrowymi Sił Zbrojnych RP” (s. 355). Postawienie tezy głównej było możliwe

dzięki pozytywnej weryfikacji hipotez badawczych w ramach poszczególnych części rozprawy. Doktorant w toku czynności badawczych umiejętnie połączył dorobek doktryny i orzecznictwo z analizą przepisów prawnych. Nie ograniczył się do egzegezy regulacji prawnych. Nie bał się dokonywać autorskiej oceny obowiązujących rozwiązań, co należy docenić wobec często spotykanej wśród młodych uczonych praktyką asekurowania się poglądami innych twórców i rezygnowania ze swojego własnego autorskiego stanowiska.

Rozdział 1 rozprawy ma charakter porządkujący. Autor dokonał ustaleń pojęciowych w zakresie normatywnego modelu nauczania żołnierzy w służbie czynnej. Mogłoby się wydawać, że tego rodzaju rozważania powinny znaleźć się we wstępie, ale po lekturze przedstawionej do recenzji dysertacji w pełni zgadzam się z Doktorantem, że wielowątkowość przedmiotu badań wymusiła wyodrębnienie osobnej części, w ramach której należało określić zakres desygnatów użytych pojęć i umiejscowić prawo wojskowe w polskim systemie prawnym. Z uwagi na kluczowe znaczenie dla niniejszej pracy metody formalno-dogmatycznej, a tym samym konieczności wykorzystania szeregu dyrektyw językowych, rozdział wprowadzający był wręcz niezbędny dla analizy, którą Doktorant przeprowadza w rozdziałach 3-5. Rozdział 1 pozwolił Autorowi na weryfikację hipotezy badawczej o odrębności normatywnego modelu nauczania w Polsce żołnierzy w czynnej służbie. W związku z powyższym Doktorant podjął niełatwą próbę nie tylko zdefiniowania, czym jest prawo wojskowe, lecz także określenia jego pozycji w polskim systemie prawnym. Wprawdzie nie formułuje on autorskiej definicji prawa wojskowego, jest jednak zwolennikiem poglądu o integralności i odrębności tego prawa. W kontekście normatywnego modelu nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej interesujące byłoby poznanie poglądu Autora recenzowanej dysertacji, czy analizowane przez niego przepisy należałoby zaliczyć do prawa wojskowego, czy raczej mieszczą się one w obszarze prawa szkolnictwa wyższego?

Rozdział 2 dotyczący genezy i ewolucji polskiego szkolnictwa wojskowego poprzedza część dogmatyczną rozważań. Podziela pogląd Autora, że „ogół faktów zaistniałych w ramach procesu historycznego determinuje kształt współczesności” (s. 81). Rozważania natury historyczno-prawnej pozwoliły Autorowi na odkrycie określonych

prawidłowości w rozwoju analizowanych instytucji prawnych. Doktorant nie tylko dokonał deskrypcji organizacji szkolnictwa wojskowego od czasów Drugiej Rzeczypospolitej, lecz także wykazał się umiejętnością pokazania związków pomiędzy modelem nauczania wojskowego w badanych okresach a danymi momentami w historii państwa polskiego i określonymi potrzebami sił zbrojnych. Przedmiotowy rozdział oceniam bardzo wysoko. Pozwolił on pozytywnie zweryfikować tezę o bogatych tradycjach i własnej tożsamości polskiej edukacji wojskowej. Uważam, że współcześnie w zakresie nauczania wojskowego warto byłoby skorzystać z pewnych wzorców z przeszłości, w szczególności z okresu międzywojnia. Autor zresztą skutecznie wykazał, że szkolnictwo wojskowe stale ewoluowało i współcześnie nadal podlega zmianom, starając się nieustannie odpowiadać na aktualne i przyszłe potrzeby sił zbrojnych, w szczególności w aspekcie kadrowym.

Czynności badawcze prowadzone w ramach dalszych rozdziałów rozprawy są efektowną i efektywną egzemplifikacją umiejętności Doktoranta w zakresie posługiwania się metodą formalno-dogmatyczną. Z całą pewnością mgr Szymon Niewada bardzo swobodnie porusza się w zróżnicowanej normatywnie problematyce szkolnictwa wojskowego, dostrzegając praktyczny wymiar analizowanych instytucji, co nie dziwi, z uwagi na jego doświadczenie zawodowe.

Autor bardzo dobrze uchwycił *essentialia negotii* poszczególnych uczelni wojskowych w zakresie ich statusu prawnego, w tym specyfikę ich ustroju, zadań i roli w systemie szkolnictwa wojskowego. Doktorant słusznie zrezygnował z analizy tożsamych rozwiązań prawnych obowiązujących w poszczególnych akademiach, unikając tym samym zbędnych powtórzeń. Prawidłowo wyeksponowano elementy będące *signum specificum* szkolnictwa wojskowego, jak m.in. proces rekrutacyjny czy działalność dydaktyczno-naukowa. Szczegółowo i trafnie określono cechy wspólne i różnice dotyczące pozycji uczelni cywilnych oraz wojskowych, pokazując dychotomię statusu prawnego tych ostatnich. Dokonując analizy pozycji prawnoustrojowej uczelni wojskowych Autor słusznie wskazał, iż prowadzona przez nie działalność edukacyjna jest z jednej strony ważna z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego, z drugiej natomiast nie byłaby w istocie możliwa w ramach systemu powszechnego. Niezwykle cenne w każdej pracy doktorskiej

jest wykazanie się przez autora dysertacji umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Uważam, że tę niezbyt często spotykaną wśród młodych uczonych zdolność Doktorant posiadał. Wyraża on jasno swoje stanowiska i popiera je stosowną argumentacją, czego przykładem są chociażby rozważania w ramach rozdziału trzeciego, gdzie przykładowo Autor wyraża swój pogląd o równorzędności dwóch zasadniczych modeli przygotowania kadr oficerskich w uczelniach wojskowych, polemizując z twierdzeniem, iż studium oficerskie jest jedynie komplementarną formą kształcenia (s. 224). W konsekwencji mgr Szymon Niewada sformułował hipotezę badawczą, w świetle której funkcjonowanie jednostek szkolnictwa wojskowego w Polsce uwzględnia specyfikę edukacji wojskowej, zapewniając funkcjonalność i właściwe wykorzystanie potencjału dydaktyczno-naukowego, aby móc skutecznie realizować proces nauczania żołnierzy w służbie czynnej.

Rozdział 4 stanowi szeroką i twórczą analizę norm określających zasady nauczania osób w kandydackiej służbie wojskowej oraz instrumenty pragmatyczne służące kształceniu żołnierzy zawodowych. Doktorant dokonał szczegółowej rekonstrukcji norm w oparciu o specyficzne rozwiązania prawne określone w ustawie pragmatycznej i stosowne przepisy wykonawcze. Poddano analizie model służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych, uwzględniając różne tryby powołania do służby kandydackiej. Autor wykazał, iż obowiązujący stan prawny stwarza optymalne warunki dla procesu powoływania do służby kandydackiej i pozwala na skuteczną weryfikację przydatności do niej określonych osób. Przeprowadzona przez Doktoranta analiza została poparta klarowną i adekwatną argumentacją, która pozwoliła na przyjęcie twierdzenia, iż wojskowe przepisy pragmatyczne, w szczególności biorąc pod uwagę przedstawione w rozprawie szerokie spektrum narzędzi prawnych, w istocie umożliwiają korzystanie z różnorodnych i adekwatnych instrumentów prawnych służących nauczaniu żołnierzy w służbie kandydackiej oraz zawodowej. Treść niniejszego rozdziału wskazuje, że Doktorant posiadał dogłębną wiedzę w zakresie wielowątkowej problematyki instrumentów pragmatycznych związanych z nauczaniem żołnierzy pełniących służbę kandydacką i zawodową.

Ostatni – rozdział 5 – jest rozbudowaną analizą regulacji prawnych w zakresie współczesnego systemu szkolenia żołnierzy w ramach powszechnego obowiązku obrony

RP. W konsekwencji Autor przeprowadził badania w zakresie ram prawnych szkolenia dotyczącego: zasadniczej służby wojskowej, przeszkolenia wojskowego, służby przygotowawczej, terytorialnej służby wojskowej, ćwiczeń wojskowych i okresowej służby wojskowej. Doktorant w tej części pracy skutecznie wykazał, iż przewidziane przez prawodawcę różne rodzaje czynnej służby wojskowej umożliwiają ze względu na różnorodność form dostosowanie kształcenia do poziomu wykształcenia danej osoby, co w efekcie pozwala na prowadzenie edukacji wojskowej odpowiednio w korpusie szeregowych, podoficerów i oficerów oraz w ramach różnych specjalności wojskowych.

W recenzji rozprawy doktorskiej nie sposób odnieść się do każdego analizowanego w niej wątku, tym bardziej, gdy tak jak w przypadku tej pracy jest ich wiele, a wszystkie moim zdaniem należą do interesujących i przy tym inspirujących do dalszej dyskusji. Należy jednoznacznie stwierdzić, że dogłębna znajomość przez Doktoranta analizowanej problematyki jest niewątpliwie widoczna w przedłożonej do recenzji dysertacji i daje możliwość oceny poprawności przeprowadzonych badań. Mgr Szymon Niewada wykazał się bardzo dużą znajomością przedmiotowej problematyki, przeprowadzając wielowątkowe i szerokie badania naukowe, które oceniam wysoko. Autor jest konsekwentny w prowadzeniu wyводу naukowego, a jego rozprawa jest logiczna w każdej części. Pod względem merytorycznym podjęty problem badawczy został przedstawiony przez Doktoranta na bardzo wysokim poziomie.

3.3. Dobór i wykorzystanie źródeł oraz literatury przedmiotu

Dokonany przez mgra Szymona Niewadę wybór pozycji bibliograficznych i podstaw źródłowych świadczy o bardzo dobrej znajomości literatury przedmiotu. Wskazuje także na jego umiejętność w przeprowadzeniu selekcji materiałów, które są przydatne dla podjętego tematu rozważań. W pracy wykorzystano liczne (blisko 280 pozycji) i istotne dla analizowanego zagadnienia pozycje literatury, które zostały wyselekcjonowane w sposób rozważny i staranny, co nie było zadaniem łatwym, biorąc pod uwagę interdyscyplinarność

przedmiotowej rozprawy, w której odniesiono się do dorobku nie tylko z zakresu nauk prawnych, lecz także nauk o bezpieczeństwie.

Odnosząc się do źródeł prawa wykorzystanych w rozprawie należy stwierdzić, że są one adekwatne. Doktorant wykorzystał w pracy blisko 250 aktów normatywnych. Autorzy tekstów prawniczych mają obowiązek nie tylko bazowania na obowiązujących aktach prawnych, lecz także powinni posługiwać się najnowszymi tekstami dzienników promulgacyjnych, co dowodzi, że analiza została przeprowadzona na podstawie aktualnego stanu prawnego. Temu zadaniu Autor rozprawy sprostał w 100%.

Ważnym elementem bibliografii recenzowanej rozprawy doktorskiej jest także wykorzystanie przez Autora w swoich badaniach orzecznictwa. Doktorant dokonując analizy regulacji prawnych wzbogacił ją bowiem nie tylko poglądami doktryny, lecz także bogatym dorobkiem orzecznictwem (131 pozycji).

3.4. Strona językowa i redakcyjna rozprawy doktorskiej

Strona warsztatowa rozprawy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń. Doktorant niezwykle starannie przygotował pracę od strony formalnej. Przypisy i bibliografia zostały sporządzone kompetentnie, chociaż warto byłoby rozważyć podział aktów normatywnych na dwie grupy tj. powszechnie i wewnętrznie obowiązujące źródła prawa.

Oceniając stronę językową należy stwierdzić, że praca została napisana w bardzo dobrym stylu. Można odnieść wręcz wrażenie, że pisanie sprawia Doktorantowi przyjemność. Styl czyni lekturę tekstu jeszcze bardziej zajmującą. Korekta tekstu nie budzi zastrzeżeń. Błędy redakcyjne lub literówki zdarzają się niezwykle rzadko („do kompetencji rektorów uczelni wojskowych należy a należy przygotowanie (...)”, s. 165).

Oceniając stronę warsztatową na uznanie zasługuje także przejrzystość spisu treści. Błędem wielu Autorów prac doktorskich jest budowanie go w sposób zbyt kazuistyczny, tymczasem w mojej ocenie spis treści rozprawy jest precyzyjny i przemyślany. Zabrakło jedynie wyodrębnienia uwag wprowadzających w ramach poszczególnych rozdziałów, które w samym tekście rozprawy w istocie się znalazły.

IV. Wniosek końcowy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgra Szymona Niewady p.t. *Normatywny model nauczania żołnierzy w czynnej służbie wojskowej* (Lublin 2020, ss. 410), nie budzi w mojej ocenie żadnych zastrzeżeń, zarówno odnośnie do strony metodologicznej, jak i merytorycznej. Dysertacja została napisana na bardzo wysokim poziomie naukowym, a warsztat redakcyjny i językowy nie budzi wątpliwości.

W związku z powyższym uważam, że recenzowana praca odpowiada warunkom stawianym rozprawom doktorskim przewidzianym przez ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 z późn. zm.), w tym wymagania wynikające z art. 13 ust. 1 tej ustawy, stanowi bowiem oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie nauki prawne, świadczy także o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Jarosław Kostrubiec, prof. UMCS

